

М.Г. Курінна, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ

Курінна М.Г.

Особливості змісту загальної освіти в Японії

У статті розглядається національна, соціокультурна, педагогічна специфіка та різнонаправленість виховання та навчання в сучасній японській школі. Визначаються складові змісту загальної освіти в Японії.

Автор аналізує систему освітньої та виховної роботи в загальноосвітній школі Японії.

Ключові слова: зміст освіти, учбовий план, концентр, принципи організації навчально-виховного процесу.

Куринная М.Г.

Особенности содержания общего образования в Японии

В статье рассматривается национальная, социокультурная, педагогическая специфика и разнонаправленность воспитания и обучения в современной японской школе. Определяются составляющие содержания общего образования в Японии.

Автор анализирует систему образовательной и воспитательной работы в общеобразовательной школе Японии.

Ключевые слова: содержание образование, учебный план, концентр, принципы учебно-воспитательного процесса.

Проблема змісту навчання – одне з головних питань теорії та практики навчання в педагогіці. Уявлення про зміст освіти в зарубіжних школах дає середньостатистичне співвідношення предметів у навчальному плані. В розвинутих країнах (США, Англія, Франція, Японії та ін.) на гуманітарний цикл припадає 46%, природничо-математичний – 21,5, художньо-естетичний – 10, оздоровчо-трудовий – 21% [1, с. 121].

Бурхливий розвиток повоєнної Японії, її досягнення в галузі науки, техніки і технології становлять величезний інтерес для вивчення не лише її економіки і політики, але й різних галузей культури, зокрема, системи освіти

країни. Після закінчення обов'язкової школи підлітки мають можливість або безпосередньо включитись у трудову діяльність, або вступити у професійне чи технічне училище, або продовжити навчання в 3-річній повній середній школі, яка є необов'язковим і платним ступенем освіти. Однак феномен японської освіти полягає в тому, що абсолютна кількість молоді продовжує свою освіту в повній середній школі (понад 90 %). Японія найосвіченіша країна світу. Вже зараз 95% японців мають середню освіту. Першими в світі вони досягли «всезагальної середньої грамотності». До 25 років більше 40% японських юнаків і дівчат отримують вищу освіту. Рівень освіти винятково високий у всіх прошарках суспільства. Сьогодні Японія вийшла на провідні позиції в сфері освіти у світі, тому дослідження особливостей та принципів загальної освіти в Японії є актуальною.

Мета дослідження розкрити основні моменти, на які японці роблять більший акцент в процесі організації виховання та освіти.

Завдання статті:

- показати на тлі національних, соціокультурних, педагогічних особливостей різнонаправленість виховання та навчання, проаналізував основні ідеї сучасної японської педагогіки;
- виявити ставлення японців до виховання та освіти;
- показати специфіку роботи японської школи;
- проаналізувати систему освітньої та виховної роботи.

Загальна освіта в Японії має свою дуже чітку структуру: початкова школа з початковим навчанням, трирічна середня школа першого ступеня і трирічна середня школа другого ступеня. У структурному плані система загальної освіти в Японії значною мірою нагадує американську. Однак це стосується в основному формальної побудови школи. За своїм змістом, а особливо за духом, японська школа унікальна. Японці наполегливо йшли до створення своєї власної системи освіти. І хоч в ході цього процесу були зроблені способи запозичення спочатку французьких і пруських, а в повоєнні роки американських зразків, соціальна історія японців і японські соціальні цінності

заважали засвоєнню зарубіжних стандартів. В результаті поступово склалася справді японська шкільна система [2, с. 217].

Початкова школа – масовий навчальний заклад, що знаходиться у віданні муніципалітетів. Приватні початкові школи зустрічаються дуже рідко. Згідно з офіційними документами, початкова школа зобов'язана розвивати дітей розумово, фізично, естетично і морально. Зміст освіти в цих школах досить різноманітний.

Значне місце в учбовому плані початкових шкіл займає навчання японській мові. Засвоєння ієрогліфіки становить значні труднощі для дітей, і тому вироблення навичок письма і читання вимагає багато часу і зусиль. На японську мову в початковій школі відводиться 7–9 годин на тиждень, що становить 35–36% всього учбового часу. Учні повинні засвоїти 1850 ієрогліфів – мінімум, встановлений Міністерством освіти (але навіть для читання книг і газет їх слід знати значно більше – до трьох тисяч). Половиною цього ієрогліфічного мінімуму треба оволодіти вже в молодших класах. До того ж кожний з ієрогліфів має декілька варіантів читання і вимови. Вивчення ієрогліфіки розвиває пам'ять, привчає до гострого та закінченого викладу думок, формує абстрактно-конкретне мислення (адже кожний ієрогліф означає велику кількість понять). Нескінченне переписування ієрогліфів виховує акуратність та працьовитість.

Арифметиці належить друге місце за вагою в учбовому плані початкової школи. В 1–2 класах на арифметику відводиться 3–5 годин на тиждень, а в 4–6 класах – 6 годин.

Молодші школярі вивчають також курс природознавства, який об'єднує елементарні знання з біології, хімії, геології і фізики.

Суспільствознавство, що дає в комплексі знання з географії, історії, етнографії, знайомить дітей з краєзнавчим матеріалом, в поєднанні з уроками моралі, має на увазі політичне виховання дітей.

Серйозна увага в початковій школі приділяється фізичному вихованню (фізкультурі відводиться 3 години на тиждень) та розвиткові естетичних умінь і

навичок. Музичні заняття, малювання, ліплення, художня і ручна майстерність обов'язкові для всіх учнів. Заняття будуються із врахуванням культурних і естетичних традицій японського народу і формують художній смак, яким так відрізняються японці. Японських школярів вчать грати на 2–3 музичних інструментах, дають початкові навички образотворчого мистецтва.

«Спеціальна діяльність» включає формування поведінки під час обіду, учнівські ради, гурткову діяльність, спортивні змагання, екскурсії, громадську роботу тощо.

На уроках музики діти часто співають хором. Усі оволодівають нехитрим музикальним інструментом – сопілочкою. На уроках малювання і праці виготовляють художні аплікації; практикуються етюди на свіжому повітрі [3, с. 53–58].

З вивченням навчальної програми в початковій школі не поспішають. Наголос робиться на те, щоб всі учні в достатній мірі засвоїли матеріали, без чого не слід рухатись далі.

Тривалість уроку в початковій школі – 45 хв.

В приватних школах частина годин чи всі години на «виховання моралі» можуть бути замінені релігійним вихованням.

Знання учнів оцінюються за п'ятибальною системою: відмінно, добре, задовільно, незадовільно, погано [3, с. 59].

В класі достатньо вільна атмосфера. Діти вільно переміщуються з місця на місце, перемовляються. Тому гомін стоїть неймовірний. Вчитель не намагається перекричати учнів. Він дає свої пояснення, і ті, хто хоче, прислухуються. Ті, хто цього не робить, дуже скоро будуть вчиняти так само. Адже додаткові заняття у початковій школі не передбачені. Щоб надолужити знання, потрібно буде заплатити більше репетиторам [4, с. 24].

Якщо в США і Європі завдання освіти дітей покладене головним чином на працівників освіти, то в Японії першими учителями і головною опорою японської дитини є батьки, перш за все, мати. Вона показує своїй трирічній дитині, як малювати і робити паперові іграшки (орігамі). Коли дитина йде в

підготовчий клас, як це роблять 90% чотирирічних японців, учитель не вчить її буквам і цифрам: це, як правило, робить вдома мати. Вона щоденно обмінюється записками з вчителем про те, як поводить себе дитина вдома і в школі. Успіхи і невдачі дітей гостро переживають всі члени сім'ї, особливо матері. На матір сьогодні лягають турботи по влаштуванню дітей у престижні школи, спостереження за їх просуванням в навчанні. Матері настільки входять у свою роль, що забувають про все і нерідко замість дитини, яка через хворобу не може відвідувати школу, на уроках сидить її мати. Вона скрупульозно записує все, що повідомляє дітям вчитель[5, с. 112].

Молодша середня школа в складі 7–9 класів виникла в результаті реформи 1947 р. Урок тут триває 50 хвилин. У молодшій середній школі японські школярі приступають до вивчення іноземних мов, однак спеціальних годин на них не виділяють, а використовуюється час додаткових занять на розсуд викладача (так звані факультативні предмети).

У школі для підвищення результативності викладання вживають спеціальну систему тестів, щоб дізнатися про мотиви негативного та позитивного ставлення учня до тих чи інших учбових предметів. У тестах закладено варіанти відповідей: складно – не складно, подобається – не подобається курс, потрібен – не потрібен для вступу до ВНЗ, подобається – не подобається вчитель. Після ознайомлення з відповідями до організації навчання вносяться корегування [3, с. 39].

Японський школяр складає жорсткі вступні випробування в середню школу другого ступеня, у коледж, до університету. Екзамени постійно супроводжують його в ході навчання. Тому навчальний процес у японських школах орієнтований часто не на творче оволодіння знаннями, а на запам'ятовування, тобто на здобуття такої інформації (наприклад, дат битв, хімічних формул й та інше), яка може знадобитися на екзаменах. Це зумовлює й масове відвідування різних приватних курсів. В Японії процвітають «домашні курси», які забезпечують підготовку учнів до екзаменів на квартирах викладачів. Зриви на екзаменах призводять до виникнення нервово-психічних

розладів у дітей, до матеріальних збитків для батьків. Частими є випадки, коли школярі, які не склали іспити, закінчують життя самогубством [4, с. 48].

Широкого розповсюдження в Японії набули школи майстерності, хоч правильніше було б їх назвати репетиторськими школами. Це не обов'язкова школа, але вкрай необхідна для переходу на наступний ступінь середньої школи і в університет.

Старша середня школа. Диференціація освіти в Японії розпочинається на рівні старшої середньої школи. У 1989 р. 74% учнів цієї школи навчалися на загально-академічному потоці, інші – на спеціалізованих і професійних потоках (бізнес – 10,4%, сільське господарство – 2,8%, техніка – 8,7%, догляд за дітьми – 1,4%, рибне господарство – 0,3%, інші – 1%) [6, с. 98].

Закінчуючи неповну середню школу, учні складають екзамени в старшу середню школу.

Загальнонаціональним стандартами передбачений учбовий план старшої середньої школи, який складається з восьми концентрів:

- японська мова;
- суспільствознавство;
- математика;
- природознавчі науки;
- фізичне виховання та здоров'я;
- мистецтво;
- іноземна мова;
- домоведення;
- економіка.

Перший рік в цій школі загальноосвітній, а потім на другому і третьому роках заняття йдуть за вибором. З 5 предметів гуманітарного циклу, наприклад, слід вибрати 2. «Навчальна програма» для старшої середньої школи включає назву предметів для загального і спеціалізованого навчання, а також встановлює мету і зміст освіти. Окрім того, вона визначає число заліків з більшості загальноосвітніх предметів і 35 годин урочних занять зараховуються

як один залік. Для закінчення середньої школи, її старшого ступеня, учням необхідно скласти більше 80 заліків. Учні ж, які навчаються на спеціалізованому відділенні, повинні додатково скласти більше 30 заліків з професійних і спеціальних предметів.

На спеціалізованому (професійному) відділенні вчать за такими напрямками: промисловість, комерція, рибальство, сільське господарство, охорона здоров'я, домоводство.

Учні загальноосвітніх відділень самі складають свої навчальні плани з предметів академічного циклу, віддаючи перевагу або природничо-науковим, або гуманітарним предметам. Не виключається на загальноосвітньому відділенні і вивчення ряду професійних предметів. У всякому випадку, будь-яка повна середня школа надає порівняно широку самостійність учням у відповідності з їх індивідуальними прагненнями і потребами.

В числі загальноосвітніх навчальних предметів в старшій середній школі учні вивчають японську мову, географію, історію, суспільствознавство, математику, природничі науки (загальне природознавство, фізика, хімія, біологія, геологія), здоров'я і фізичне виховання, мистецтво (музика, образотворче мистецтво, художнє ремесло, каліграфія), іноземну мову (основна, як правило, англійська, французька, німецька), економіку домашнього господарства (загальне домоводство, способи ведення домашнього господарства, основи сімейного життя).

В старші школи вступають діти з різних префектур (особливо в привілейовані школи). Склавши вступний іспит, вони поселяються в шкільних гуртожитках, в яких панує дух спартанства. Вузкий коридор кожний день миється по черзі учнями. Сплять вони на матрацах, що кладуться прямо на підлогу. Старша середня школа – платна [4, с. 21].

Японська школа вивчила і, виходячи з місцевих умов і можливостей, використовує в практиці роботи шкіл різноманітні методи навчання США, Англії і ряду інших країн. Нерідко в практиці роботи застосовується «метод проєктів»: клас поділяється на групи і перед ними ставляться «проєкти-

завдання», різні для кожної групи. При класно-урочній системі клас часто розбивають на 6-7 рухливих груп в залежності від успішності. Йде індивідуальна групова робота: обговорення відповідей на питання учителя йде в групі, потім обговорюється загальна відповідь [7, с. 305].

В країні існує невелика мережа приватних шкіл. Відповідно до Закону про освіту, у всіх початкових і середніх школах кожен предмет забезпечується підручником. Підручники для шкіл всіх типів затверджуються Міністром освіти, науки і культури.

Навчальний рік в японських школах починається 1 квітня, а завершується в березні. Він поділений на три триместри з 40-денними канікулами в липні та серпні і зимовими канікулами в кінці грудня. Японські діти відвідують школу 240 днів на рік, включаючи заняття по суботах (у США навчальний рік триває 180 днів). В американських школах тримісячні канікули. Коли ж в Японії настає 40-денна перерва в навчанні, кожний учень привозить додому купу робочих журналів із завданнями і майже щоденно працює над ними. За шкільними стінами, як показало недавнє дослідження, японські діти витрачають на підготовку домашніх завдань в середньому дві години на день. Більшість учнів молодших середніх шкіл спить сім з половиною годин на добу. Самі собі вони залишені всього три години. Кожний третій учень з числа опитаних на питання, що б йому найбільше хотілося в даний момент, заявив: спати. Більшість учнів японських середніх шкіл не ходять на побачення, не водять автомашини, не підробляють і навіть не займаються домашніми справами. Вони вчаться. З 6 до 18 років американські діти, в середньому проводять перед телевізором 15 тисяч годин. Це на дві тисячі годин більше, ніж в школі. В Японії ж діти проводять біля телевізора в середньому в 8-10 разів менше.

Наповнюваність класів у японських школах може досягати за встановленою нормою 45 чоловік. Тривалість уроку в старшій середній школі 50 хвилин з шестиденним робочим тижнем. Щодня не менше шести уроків.

Японські педагоги вважають, що всі учні можуть успішно засвоювати шкільну програму. І якщо хтось відстає, то йому радять бути уважнішим у школі і більше часу відводити на читання вдома. Відомо, що учні старших класів загальноосвітніх шкіл Японії на виконання домашніх завдань витрачають не менш як п'ять годин – японська школа функціонує під девізом: «Успіху добиваються невтомною працею», «Якщо відстаєш, наполегливіше працюй над собою». У школі панує принцип: «Працювати на межі своїх можливостей».

На відміну від США чи Англії, де одним із основних принципів організації навчально-виховного процесу в школі є розподіл учнів за здібностями, в Японії, починаючи з елементарної школи, дітей не розподіляють по потоках чи треках, невстигаючих не залишають на повторний рік, а дають можливість наздогнати пропущене. Завдання учителя не заохочувати змагання в навчальній групі, а вести її сходами знань як єдине ціле, щоб досягти досить високого рівня підготовки всіх, виходячи з вимог, розрахованих на середнього учня [5, с. 156].

Учбові програми японських шкіл досить насичені. Тут діє один для всіх навчальний план, розроблений міністерством освіти. За підрахунками Т.Ролена, за 12 років навчання у загальноосвітній школі Японії можна отримати такий обсяг знань, який у США дає середня школа плюс коледж.

Гордяться японці і тим фактом, що переважна більшість вчителів у всіх типах шкіл – чоловіки.

Для дівчат, на відміну від хлопців, дванадцять шкільних років стають справді роками безхмарного щастя. Весело наспівуючи зранку, вони одягають свої сині плаття-форми з матроськими комірцями, які були запроваджені майже століття тому. Після уроків, коли хлопчики, борючись за краще майбутнє, сидять над книжками, групки дівчат шикуються біля вітрин магазинів молодіжної моди, подовгу сидять у кав'ярнях. Головне призначення жінки, вважають в Японії, – це все-таки не служба, а материнство. Зрозуміло, дівчина повинна попрацювати декілька років в колективі, щоб взнати життя, але лише

до одруження. У юних японок немає того насмішливо-покровительського ставлення до хлопчиків, яке процвітає у наших школах. На хлопців тут дивляться з повагою, як на людей, які трудяться на благо своєї майбутньої сім'ї.

Дисципліна в школах досить строга. Учні початкових і молодших середніх шкіл носять уніформу. Прикраси, косметика, зачіски, як правило, заборонені. В порівнянні з американськими школярами японці в п'ять разів рідше пропускають школу. Становище із злочинністю хоч і погіршилося, але за міжнародними мірками вона на низькому рівні.

Велике значення японська школа надає праці. Згідно з навчальними планами у початковій школі викладають два предмети, пов'язані з працею: «Малювання і ручна праця» та «Домоводство». Протягом шести років на малювання і ручну працю відводиться 452 години навчального часу. Учням дається свобода для самовияву своїх ідей і здібностей. Вони мають навчитися малювати, вишивати, виготовляти корисні й красиві речі, елементарні механічні іграшки, а також уміти сприймати і оцінювати красиве. На уроках домоводства, на які в V і VI класах відводиться по 70 годин, школярі оволодівають елементарними навичками приготування їжі, прибирання і прикрашання житла [3, с. 19].

Значне місце трудовому навчанню як самостійному предмету відводиться у навчальному плані молодшої середньої школи.

Таким чином школа розглядається як база довічного виховання та самовдосконалення. Поза школою створюються інші навчально-виховні структури.

В умовах різких соціальних змін посилюється потреба в безперервному придбанні нових знань та вмінь та використання новітніх технологій.

Отже роблячи загальний висновок можна сказати, що школа виховання в Японії відіграє роль потужного прискорювача суспільного прогресу згідно з наступними принципами:

- загальне достатньо якісна базова освіта;
- регулярні реформи, забезпечуючи еволюцію шкільної системи;

- потужна структура недержавної компенсуючої освіти;
- фінансування;
- забезпеченість кваліфікованими кадрами викладачів;
- вивчення та застосування світового досвіду в освіті та вихованні;
- підтримка високою мотивації учнів до подальшого навчання;
- опора на найкращі національні педагогічні традиції.

Перспективами у подальшому розвитку цього дослідження є розгляд її позитивних та негативних рис загальної освіти в Японії з метою подальшого її порівняння з вітчизняною системою освіти та впровадженням найбільш ефективних принципів навчання в систему загальної освіти в Україні.

Література

1. **Бордовська Н.В.**, Реан О.О. Педагогіка / Н.В. Бордовська, О.О. Реан – СПб. : Питер, 2006. – 304с. – (Серія «Учебное пособие»).
2. **Латишина Д.І.** Історія педагогіки / Д.І. Латишина – М. : Гардарики, 2002. – 603с.
3. **Джури́нський А. Н.** Чому і як навчають школярів в Японії / А.Н. Джури́нський – М. : Просвящение, 1997. – 84с.
4. **Джури́нський А. Н.** Японське чудо: міфи та реальність. Шкільна освіти і виховання в Японії / А.Н. Джури́нський – М. : Гардарики, 1998. – 64с.
5. **Вульфсон Б.Л.** Сравнительная педагогика Б.Л. Вульфсон – М. : УРАО, 2003. – 232с.
6. **Джури́нський А. Н.** Історія педагогіки / А.Н. Джури́нський – М. : Владос, 2000. – 432с.
7. **Джури́нський А. Н.** Порівняльна педагогіка / А.Н. Джури́нський – М. : Форум, 1998. – 176с.

Kurinna M. G.

Particularities of the content of education in Japan

The national, sociocultural, pedagogical peculiarities and multidirectional characteristic of education in the modern Japanese school are considered in the article. Components of general education content in Japan are defined.

The author analyses the system of educational work in a comprehensive school of Japan.

Key words: content of education, curriculum, concentr, principles of educational process.

Відомості про автора

Курінна Марія Геннадіївна – викладач японської та англійської мови кафедри практики мовлення Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо порівняльної педагогіки, методики викладання японської та англійської мови, використання мультимедійних технологій в процесі навчання.